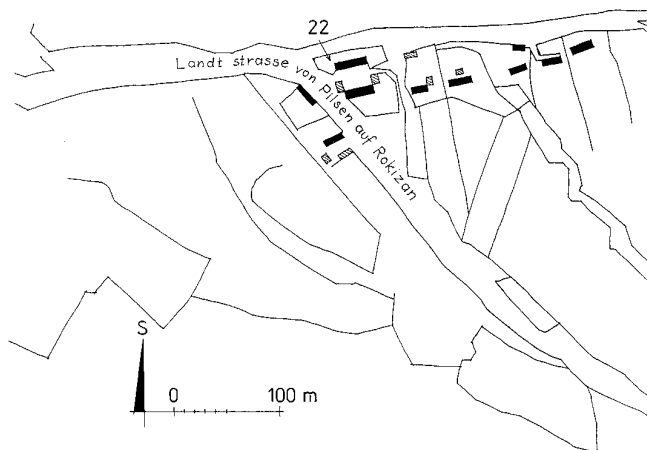

VÝVOJ ZÁJEZDNÍ HOSPODY V ČERVENÉM HRÁDKU

JAN ANDERLE

Obr. 1: Červený Hrádek r. 1781, raabisační mapa - výřez (všechny kresby a zaměření autor, 1996.)

V nejbližších dnech či týdnech se má uzavřít existence Hrádecké hospody, objektu, jenž dal jméno osadě, která bývala až do poválečných zásahů do tradiční struktury součástí katastru Červeného Hrádku (nyní okr. Plzeň-město). Stavení bývalé hospody čp. 48 a 10 ustoupí rozšíření státní silnice E 50 na dálniční přivaděč ve směru na Prahu.

Máme-li nastínit dějiny Hrádecké hospody ve smyslu vypsání dějin čp. 48 a posléze též i čp. 10, musíme se pro postžení příčin jejího vzniku obrátit hlouběji do minulosti, kdy tato lokalita ještě nebyla obydlena.

Červeným Hrádkem od středověku procházela zemská cesta norimbersko - řezenská, jedna ze střeoevropských dopravních tepen. O hospodě na této cestě, ač jistě existovala již dříve, se objevuje výslovně zmínka při prodeji hrádeckého panství jeho posledním šlechtickým majitelem Františkem Jáchymem z Harnachu obci města Plzně v roce 1724. Ve výčtu majetku se uvádí též „hospoda při silnici“ (Bělohlávek 1984, 6).

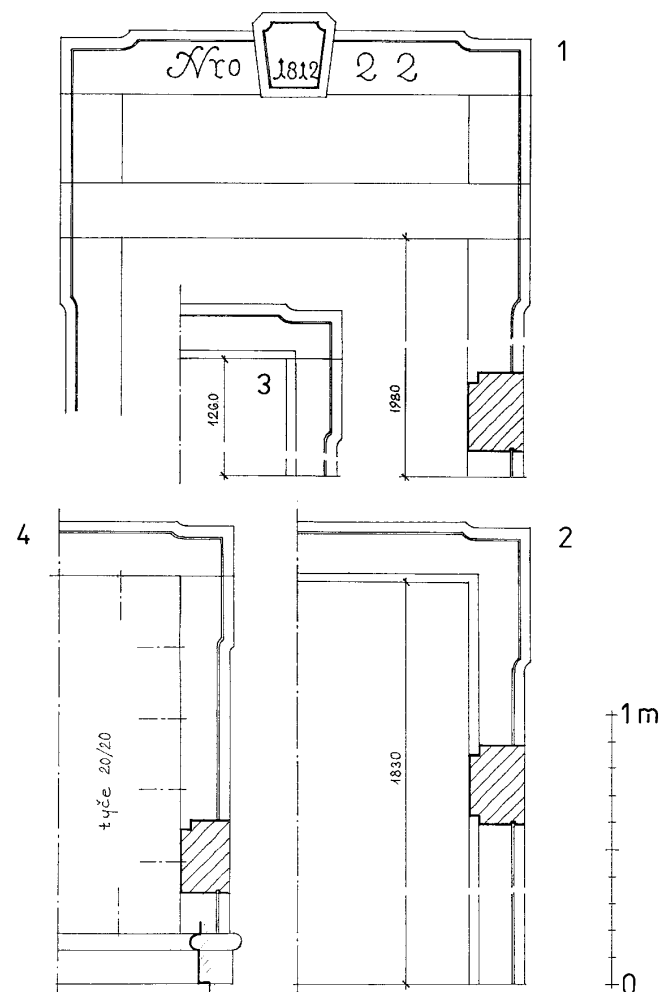
Konkrétnější představu o této panské hospodě, která ve druhé polovině 18. století obdržela číslo 22 a na níž podle údaje z roku 1787 hospodařil Antonín Majner (Josefský katastr 3825, SÚA Praha), podává tzv. raabisační mapa Červeného Hrádku, která pochází z roku 1781 (Archiv m. Plzně inv. č. VII/109, zn. M659 - obr. 1). Vidíme zde racionální dispozici rozsáhlého průjezdného dvora, kterou vymezují dvě fronty tzv. nespalných budov, doplněnou dřevěnými staveními při vjezdech. Objekt před západním vjezdem byl kovárnou.

V úsilí o zvelebení silniční sítě bylo již v 18. století rozhodnuto o výstavbě nové trasy tzv. Bavorské silnice a roku 1787 již byl hotov úsek Rokycany - Ejpvovice - Kyšice (dosud užívaná trasa státní silnice) a další kratší úseky. V roce 1797 byly schváleny plány celé Bavorské silnice, stavbě však zabránil nedostatek peněz. Až v letech 1811 a 1812 by-

la nová trasa dovedena od Ejpvovic do Plzně (Roubík 1938, 57 - 58; Vávra 1973, 52). V souvislosti s tím byla hospoda (a zřejmě i kovárna) z okraje Červeného Hrádku přenesena k nové trase. S objektem se přestěhovalo i jméno - Hrádecká hospoda. Její výstavba probíhala současně se stavbou příslušného silničního úseku, jak o tom svědčí datum 1812 v klenáku hlavního vstupu (obr. 2).

Z pramenů je patrná úzká souvislost mezi starou hospodou čp. 22 v Hrádku a novým objektem. Topograf J. G. Sommer (1838, 41) uvádí v Hrádku jednu hospodu ve vsi - bezpochyby někdejší starou zájezdní hospodu - a druhou půl hodiny jižně od obce, což je náš objekt při nové silnici. Protokol k indikační skice z roku 1839 (IS Plz 150, SÚA Praha) zaznamenal v Hrádku dvě hospody: čp. 22 a čp. 48, které dostala hospoda při nové silnici, spojené v rukou jediného hospodáře, šenkýře Johanna Hoyera.

Souvislé údaje o majitelích čp. 48 jsou nyní k dispozici až od druhé poloviny 19. století. Je to zároveň doba, kdy nová dráha z Plzně do Prahy rychle podlomila dálkovou dopravu nákladů a záhy též osob po silnici (podrobněji Kolektiv 1967, 100 - 101), což se promítlo do rentability hospody a vedlo k přesunu hospodářské aktivity majitelů ve prospěch zemědělství. Roku 1859 na základě tržové smlouvy z 12. března získali usedlost napolovic manželé Martin a Kateřina Čížkovi (pozemková kniha Plzeň, katastr Hrádek Červený, č. kn. vl. 67) a tato rodina si držení nemovitosti zachovala doposud.

Obr. 2: Hrádecká hospoda čp. 48, kamenické stavební články.

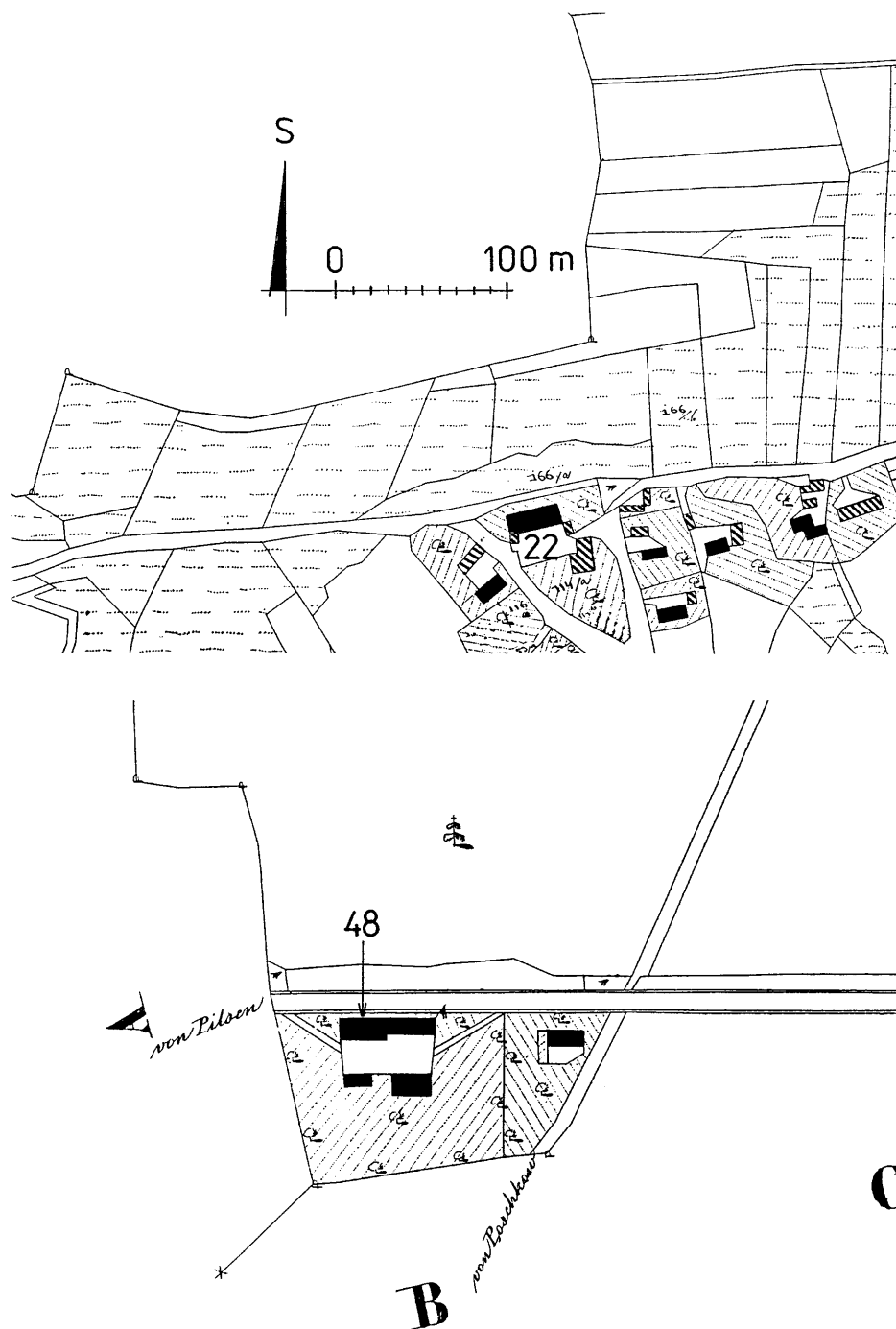
Stavební vývoj objektu od počátku 20. století dokumentují materiály stavebního archivu Magistrátu města Plzně (Červený Hrádek, složka čp. 48 a 10). Na počátku století bylo rozsáhlé hospodářské stavení zájezdní hospody připojené na východě k obytné části v troskách. V jeho zbytku přilehlém k hospodě a v její východní části byla projektována přestavba na byt Josefa Čížka, jejíž plán byl schválen roku 1903. 2. května 1909 požádala Kateřina Čížková též obecní úřad o povolení vystavět si „obydelní stavení“ podle přiloženého plánu. Tento záměr se odrazil i v majetkovém oddělení východního dílu objektu, který dostal nové popisné číslo 10.

Svévolným rozhodnutím dislokační komise byla roku 1959 v části objektu umístěna provozovna podniku Technoplyn. Tato zvláště se projevila rozvrtem v hospodaření na usedlosti. Jako krutá ironie pak vyznívá nátlak úřadů na staříčkou majitelku Marii Čížkovou, aby odstranila stavební závady na chátrajících budovách, jak to dokládají nejmladší spisy složky čp. 48 z roku 1985 (stavební archiv Magistrátu m. Plzně).

Alespoň stručnou zmínku zasluhuje v místě dosud živá pověst o dramatickém zatýkání zbojníka Janečka v Hrádecké hospodě. V lokále se jako místní pamětihodnost uchovával a ukazoval hostům vstřel ve stěně, který při palbě na Janečka způsobila kule z četnické karabiny.

Podle úředních záznamů však k zatýkání Janečků došlo roku 1870 v několik kilometrů vzdálené horomyslické hospodě, kde bylo po prchajícím Janu Janečkovi skutečně střeleno (Schiebl 1925, 146).

Vznik pověsti o události v Hrádecké hospodě snad lze přičíst zjitřené náladě, která okolo případu lupičů a vrahů, cikánů Jana a Josefa Janečků a jejich tlupy, panovala. Bandité po útěku z trestnice v Kartouzích udržovali ve strachu celý český západ přesto, že k jejich stíhání byla poslána i armáda a policejní posily z Prahy. Jejich činy se vyznačovaly neobyčejnou smělostí a brutalitou. Zatčení a soud veřejnost sledovala s velkým zájmem, opakovaně proskakovaly falešné zprávy o konání popravy, na niž se sjížděly davy až z Prahy i odjinud. Skutečnou exekuci na Janu Janečkovi, řečeném Serýnek, přišlo na borské vojenské

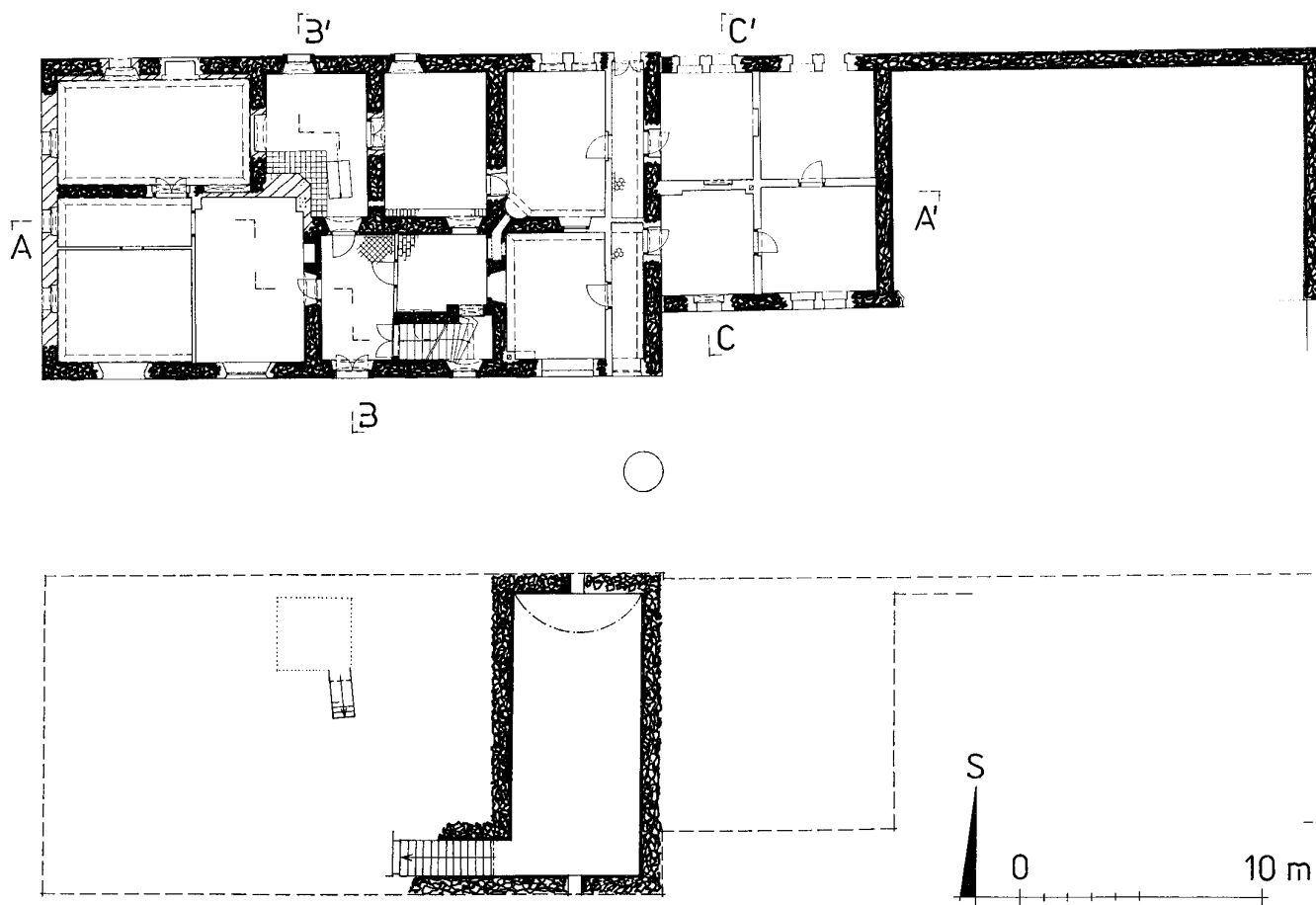

Obr. 3: Indikační skica Červeného Hrádku z r. 1839 - výřezy s Hrádeckou hospodou čp. 48 a s hospodou čp. 22 ve vsi.

cvičiště (nyní Plzeň 3) sledovat údajně 60 tisíc lidí. Byla to poslední veřejná poprava vykonaná v Rakousku. Janečkova popularita v lidu, přes strach, který budil, či snad právě pro něj, byla ohromná a památky na něho se v rodinách uchovávaly na Plzeňsku ještě v první polovině našeho století (Schiebl 1925, 132 - 195; Lábek 1928, 4).

Na koho bylo ve skutečnosti střeleno v Hrádecké hospodě, kdy a zda vůbec, zůstává záhadou.

Obraťme však pozornost od kuriozit zpět ke stavení hospody. Dnešní Hrádecká hospoda čp. 48 měla, jak jsme viděli, předchůdce při vsi na staré trase zemské silnice. Snaze o konsolidaci plzeňského městského hospodářství po polovině 18. století (Kolektiv 1965, 271), jehož součástí

Obr. 4: Hrádecká hospoda čp. 48 a 10. Půdorysy (zdola - sklepi, přízemí). Černě konstrukce klasicistní, šrafovane ze druhé poloviny 19. století, bíle novodobé).

hospoda byla, lze připsat předpokládanou pozdně barokní etapu hospody, kterou zachycuje mapa z roku 1781 (obr. 1).

Přenesení hospody k nové komunikaci se podle některých známek událo v doslovném smyslu. Na indikační skice (obr. 3) srovnáním se starší mapou (obr. 1) vidíme, že z dispozice čp. 22 mizí jižní zděný objekt a stavení velmi podobných proporcí se objevuje jako jádro čp. 48.

Kamenické detaily, které v čp. 48 nalzáme (obr. 2), jsou téhož typu, jaký byl použit při pozdně barokní úpravě městského dvoru v sousedním Újezdě. Je velmi pravděpodobné, že kamenické články z Újezda pocházejí z období před raabisací tamního dvoru (tedy před rokem 1777). Jejich typologická shoda s články z čp. 48 naznačuje, že též ony pocházejí z doby starší než je datum výstavby čp. 48 - rok 1812. Nasnadě je pak jejich původ ze staré hospody čp. 22, zejména když na portálu hlavního vstupu čteme nápis Nro 22 (obr. 2).

Stavebním materiálem klasicistních zdív hospody v čp. 48 jsou hrubě otesané bloky pískovce vypodkládané břidlicí. Nároží jsou armována přesně tesanými kvádry. Ty se dosud vyskytují také v areálu čp. 22, ale pro Hrádek jsou materiálem cizím (lidová výstavba zde v 19. století užívala kámen z místních zdrojů, pískovce obvykle jen druhotně z panských staveb).

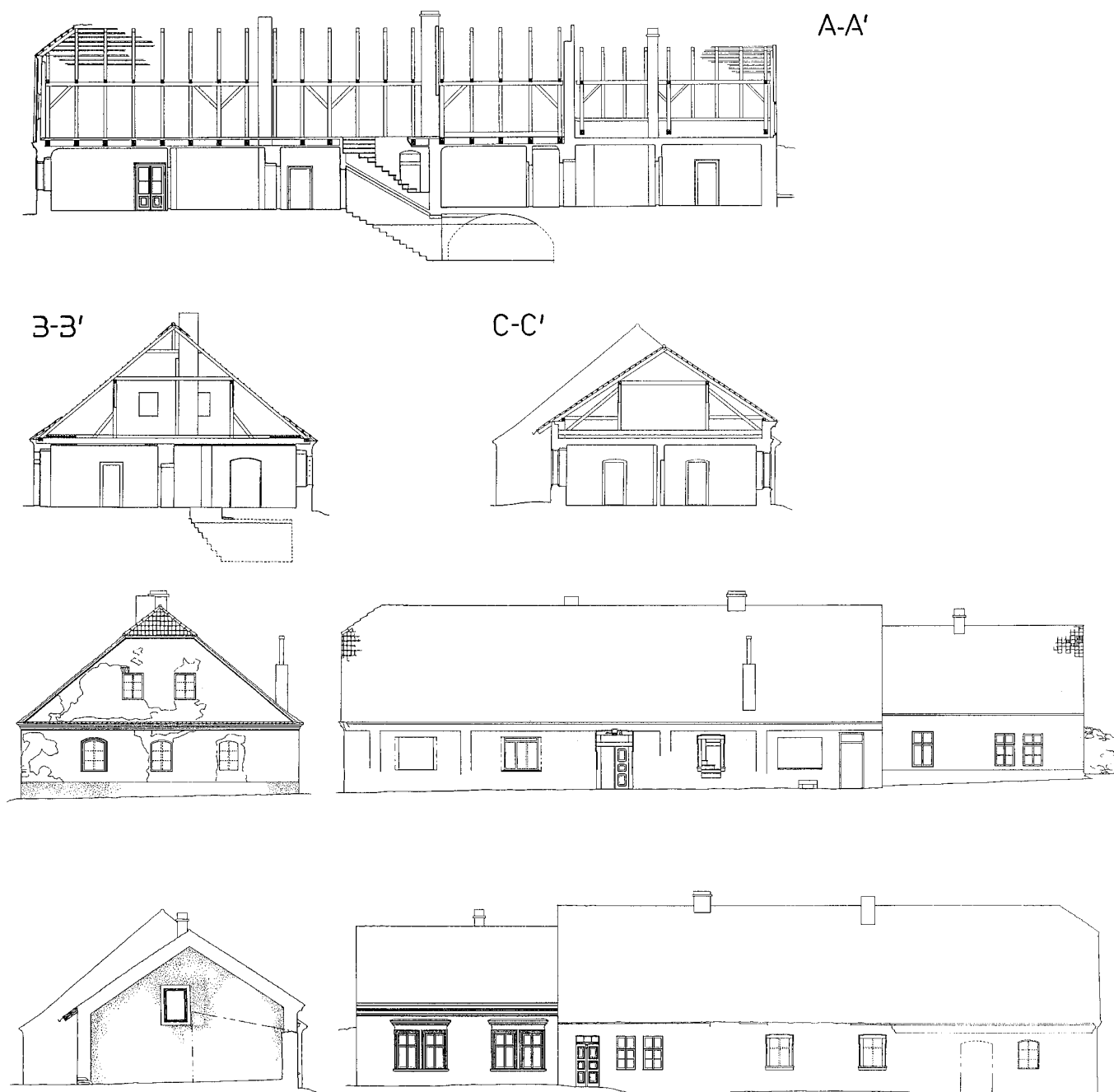
Hospoda v čp. 48 je z takových pískovců postavena celá, přilehlé užší hospodářské klasicistní stavení však z kamene místního. Cihly tenkého formátu 4,5 - 5/15/27 cm,

kteřé v klasicistních konstrukcích čp. 48 mezi cihlami zcela převažují (záklenky otvorů, východní komín, materiál z nedochovaného dymníku černé kuchyně), jsou pro dobu výstavby v roce 1812 anachronismem. Fabionová podstřešní římsa, jižního a severního průčelí je zděna z cihel formátu 6/15/32 cm.

Hambalkový krov se stojatými stolicemi, kterým je hospoda opatřena, vykazuje některé anomálie. Jedním z možných způsobů jejich vysvětlení je přenesení krovu a jeho následná nová montáž. Jedná se o zmatek v číslování hambalků západní části krovu a o zdvojení dlabů pro zapažení sloupků plných vazeb do vazných trámů. Některé z dnes neobsazených dlabů v sobě mají zbytky kolíků, takže je jisté, že v nich kdysi pásy byly začepovány. Genezi krovu by objasnil dendrochronologický průzkum, jehož provedení bylo zpracovatelem SHP investorovi doporučeno.

Uvedené indicie dovolují předpokládat, že v roce 1812 bylo severní stavení ve staré hrádecké hospodě rozebráno, materiál převezen do vzdálenosti 1300 metrů k nové trase silnice a zde z něho postavena nová Hrádecká hospoda. Je možné, že novostavba se staré hospodě podobala nejen základními rozměry hmoty, ale též vnitřním uspořádáním. Dnešní stavební podobu nové hospody dokumentují obrázky 4 a 5.

Přeneseny mohly být i některé prvky vybavení, jako byla tmavozelená kachlová kamna, která podle skromných zbytků nalezených na půdě, mohla být ještě barokního původu. Naopak do oblé niky v hostinském pokoji byla pořá-

Obr. 5: Hrádecká hospoda čp. 48 a 10, řezy a pohledy (zleva doprava, shora dolů - průřezí západní, jižní, východní, severní).

zena nová klasicistní kamna s kruhovou podstavou. Jejich válcové těleso bylo zdobeno plastickými motivy odvozenými z antiky. Nalezený střeš nese ženskou postavu v řasnatém rouchu držící džbán.

Objekt se úrovní vymyká z dobového horizontu zdejší lidové architektury. Je to v tomto srovnání ušlechtilá stavba předpokládající obsluhu i výše postavených cestujících. Hlavní vstup, vchod ze síně k pohodlnému kamennému schodišti do rozměrného sklepa, dvířka ze síně k obsluze kamen v přilehlých pokojích, jakož i okna, rámovala kamenná ostění (obr. 2), okna byla opatřena mřížemi. Na síň navazovala v severním traktu černá kuchyně, zasahující jihozápadní částí svého půdorysu do velké hostinské místnosti. Tu osvětloval krbeček při vstupu ve východní stěně. Krbeček měl kamenný parapet profilovaný jako podokeníky, jeho dymník nesly kamenné konsolky. S velkou hos-

tinskou místností sousedil v severním traktu menší lokál pro lepší hosty. Obě místnosti společně vytápěla velká kamna stojící pod pasem, kterým byla prolomena příčka mezi nimi v dotyku s tělesem dýmné části černé kuchyně (jihozápadní kout), odkud byla kamna podle nalezeného otvoru obsluhována. Místnosti hospody měly stropy opatřené podhledem tvořeným tyčovinou ovíjenou slámou a máčenou v jíl, při stěnách byly vytvořeny výrazné odsazené fabiony.

Po polovině 19. století byl zrušen dýmný provoz v dosavadní černé kuchyni. Uvedený krok na sebe vázal další úpravy, z nichž nejvýznamnější byla změna komunikačního uspořádání. Interiéry byly pokryty pozdně klasicistní výmalbou - např. kuchyně tmavohnědým táflováním na světlém podkladu, sousední pokoj tmavo a bledě modrým mramorováním „z ruky“ na bílý podklad v rámech z různých a tmavomodrých linek.

Do 2. poloviny 19. století spadá také zásadní rekonstrukce západního průčelí. To už se vinou úpadku silniční dopravy hospoda změnila na zemědělskou usedlost a hostinská živnost se stala pouze doplňkovou. V té souvislosti byla východní část pudy oddělena a upravena jako sýpka. Docházelo k výměnám truhlářských prvků, změně vstupu na pudy.

V roce 1903 byla upravena východní část hospody na byt a úpravy zasáhly také do přilehlé partie hospodářského objektu, který do té doby upadal (šlo asi zejména o kolny pro vozy, které se zánikem formanské dopravy pozbyly funkci). Západní část tohoto objektu pak byla znovu upravována v roce 1909. Asi na počátku 20. století také vznikl pro potřebu šenku sklípek pod kuchyní.

Drobné úpravy proběhly v části objektu v roce 1960. Do druhé půle našeho století též spadá nedokončený pokus o zřízení bytu v jihozápadní části čp. 48. Nyní se stavba nachází v havarijním stavu.

Do konce letošního roku má Hrádecká hospoda ustoupit narůstajícímu provozu, který kdysi tak postrádala. Tentokrát ji však zřejmě nikdo nepřenesse. Pod pilami již padly kaštany při hospodě, k nimž směřovaly na konci léta naše chlapecké výpravy.

LITERATURA

- Anderle, J. 1996: Hrádecká hospoda čp. 48 a 10, elaborát SHP. Plzeň.
 Bělohávek, M. 1984: 600 let Červeného Hrádku 1384 - 1984. Plzeň.
 Kolektiv, 1965, 1967: Dějiny Plzně I, II. Plzeň.
 Lábek, L. 1928: Hrad a osada Litice. Plzeň.
 Roubík, F. 1938: Silnice v Čechách. Praha.
 Schiebl, J. 1925: Plzeňský Pitaval. Příloha „Českého deníku.“ Plzeň.
 Sommer, J. G. 1838: Das Königreich Böhmen VI. Prag.
 Vávra, I. 1973: Řezenská a Norimberská cesta. Historická geografie 11. Praha.

DIE ENTWICKLUNG DES EINKEHRHAUSES IN ČERVENÝ HRÁDEK

Das herrschaftliche Einkehrhaus Nr. 22 in Červený Hrádek (Bez. Pilsen-Stadt) entstand am Dorfrand beim mittelalterlichen Landesweg von Bayern und Oberpfalz nach Prag. Um die Wende des 18. und 19. Jh. errichtete man im Zusammenhang mit der Reform des Straßennetzes die neue „Kaiserstraße“, deren ans Dorf (ca. 1 km entfernt) vorbeiführender Abschnitt in den Jahren 1811 - 1812 erbaut wurde. Gleichzeitig übertrug man das Einkehrhaus zur neuen Strasse mit der Nr. 48. Der alte Gasthof existierte jedoch weiter, anfänglich wurden beide Gastwirtschaften vom selben Gastwirt betrieben. Historische Landkarten (Abb. 1, 2) und Funde im Gebäude Nr. 48 zeigen, dass der Kern des späteren Einkehrhauses Nr. 48 vom Material des demontierten Südbaus des Gasthofs Nr. 22 auf neuem Ort erbaut wurde. Das neue Gebäude bediente sich dabei der Details des beseitigten Objekts von Nr. 22 (Abb. 3) und hat ähnliche Proportionen. Es ist gar nicht auszuschließen, daß es sich um eine Rekonstruktion des Objekts von Nr. 22 auf dem neuen Ort handle.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Červený Hrádek i. J. 1781, Raabisierungskarte - Ausschnitt (alle Vermessungen und Zeichnungen des Autors, 1996).

Abb. 2: Červený Hrádek, Einkehrhaus Nr. 48 - Steinmetzdetalle am Bau.

Abb. 3: Červený Hrádek 1839, Indikationskitze - Ausschnitte mit dem Einkehrhaus Nr. 48 und mit dem Gasthof Nr. 22 im Dorf.

Abb. 4: Červený Hrádek, Einkehrhaus Nrr. 48, 10 - Grundrisse. Von unten nach oben: Keller, Erdgeschoss. Schwarz klassizistische Konstruktionen, schraffiert 2. Hälfte 19. Jh, sonst neuzeitlich.

Abb. 5: Červený Hrádek, Einkehrhaus Nrr. 48, 10 - Schnitte u. Ansichten. Von links nach rechts, von oben nach unten: West-, Süd-, Ost-, Nordfassade.

(Übersetzung J. Noll)